

شناسایی عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایانه‌های مرزی (مورد مطالعه: پایانه‌های مرزی مهران)

زینب طولابی^۱

□□□□ □□□□□□ □□□□□□^۲

محمد زارع‌کار^۳

چکیده

یکی از گام‌های مؤثر برای حفظ جمعیت و ایجاد اشتغال در مناطق مرزی، ایجاد پایانه مرزی (تجارت مرزی) است. با توجه به این‌که سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشینان از طریق مبادلات مرزی است، پایدار نمودن امنیت در مناطق مرزی به تقویت معیشت مرزنشینان و توسعه این مناطق کمک می‌کند. سؤال مطروحه: "عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایانه مرزی مهران کدامند و کدام عامل از بیشترین اهمیت برخوردار است؟" و فرضیه اصلی: "عامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر داشته و نسبت به سایر عوامل اثرگذاری بیشتری دارد." روش تحقیق مورد استفاده در این تحقیق، توصیفی و از نوع همبستگی بوده است. جامعه آماری این تحقیق شامل کارکنان پایانه مرزی مهران است که تعداد آن‌ها ۲۴۰ نفر هستند؛ با توجه به کم بودن حجم جامعه همه اعضای جامعه به‌عنوان نمونه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. ابزار گردآوری اطلاعات، پرسش‌نامه محقق ساخته بوده که روایی آن را خبرگان متخصص تأیید کرده و پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ ۰.۸۸ به‌دست آمده است که نشانگر تأیید پایایی پرسش‌نامه موردنظر است. نهایتاً مجموعه داده‌ها به کمک نرم‌افزار لیزرل مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان داد که از بین عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی که مورد بررسی قرار گرفتند، عامل سیاسی تأثیرگذارترین عامل بر امنیت پایانه مرزی است.

واژگان کلیدی: امنیت، مناطق مرزی، پایانه مرزی، عوامل اقتصادی، مرز مهران.

۱. استادیار گروه مدیریت دولتی دانشگاه ایلام، نویسنده مسئول (tolabi70@yahoo.com)

۲. کارشناس ارشد □□□□ □□□□□□

۳. دانشجوی دکتری سامانه اطلاعات مکانی (zare195@chmail.ir)

مقدمه

مناطق مرزی در اغلب کشورهای دنیا به دلایل مختلف دارای موقعیت راهبردی هستند. زیرا از یک سو زمینه را برای توسعه مبادلات بین‌المللی کشورها فراهم می‌آورد و از سوی دیگر به دلایل شرایط خاص محیطی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در صورت مورد توجه واقع شدن شاخص توسعه‌یافتگی کشورها را تغییر می‌دهد. آنچه که برای حفظ و تقویت این موقعیت مورد توجه قرار می‌گیرد امنیت مناطق مرزی است.

مناطق مرزی در طول تاریخ به دلیل ضعف بالقوه جزء مناطق محروم محسوب می‌شوند که همواره حداقل توجه دولت‌ها به آن‌ها معطوف گردیده و در معرض تهدیدهای مختلف محیطی و یا فرهنگی و اقتصادی قرار گرفته‌اند و به شیوه‌های گوناگون نبود امنیت در آنها مشاهده شده‌اند. اما امروزه ارتباطات فرامرزی و جهانی شدن صنعت و اقتصاد و اصلاح قوانین روابط بین‌المللی منتج به تقویت رویکردهای جغرافیای راهبردی شده است و اغلب دولت‌مردان و سیاست‌گذاران رویکرد مثبتی نسبت به باورهای جغرافیایی و اقتصادی مرزها معطوف کرده‌اند که حاصل آن ایجاد تغییر در کارکردهای مرزی و نگرش نسبت به مرزها فراتر از حفظ امنیت به مفهوم سنتی آن شده است.

با توجه به توسعه اقتصادی و اجتماعی که امروزه دامنه گسترده‌تری پیدا کرده است، یکی از مهم‌ترین نیازهای انسانی که خود یکی از مظاهر تمدن به‌شمار می‌رود مسئله حمل‌ونقل است. عده‌ای بر این عقیده‌اند که جهش اقتصادی کشورهای توسعه‌یافته به دلیل اتخاذ روش‌های صحیح حمل‌ونقلی بوده است. به عبارت دیگر در دیدگاه اقتصادی، اهمیت حمل‌ونقل به قدری زیاد است که عده‌ای آن را کالبد توسعه اقتصادی و عده‌ای چون ستون فقرات آن تلقی می‌کنند. پایانه‌های مرزی در حقیقت دروازه ارتباط با کشورهای همسایه است. این پایانه‌ها به این سبب که اولین محلی است که گردشگران و تاجرانی که از طریق زمینی به ایران سفر می‌کنند با آن برخورد می‌کنند و در حقیقت اولین خدمات را از کشور ایران دریافت می‌کنند، آینه مدیریت و نحوه خدمت‌رسانی را نشان می‌دهد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۶۳). نکته مهمی که باید به آن توجه مضاعف شود، شناسایی فرآیندهای اجرایی در خصوص امنیت پایدار و مورد اعتماد دو کشور

هم‌مرز در این پایانه‌ها و مدون‌سازی کارهایی است که سبب رضایتمندی بیشتر مشتریان این پایانه‌ها را فراهم سازد.

بیان مسئله

مرز از جمله مفاهیمی است که در زمینه‌های گوناگون سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کارکردهای متفاوتی دارد که گاهی به‌صورت مشهود و عینی وجود دارند که نمونه بارز آنها مرزهای جغرافیایی است و گاهی در قالب مفاهیم ذهنی نمود پیدا می‌کنند که خط و مرزهای اعتقادی و مذهبی افراد را تشکیل می‌دهند (عزتی و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۸۴).

امنیت مناطق مرزی و بالاخص پایانه‌های مرزی همواره به‌وسیله نگرش‌های مختلف سیاست‌مداران و دولت‌مردان تحت تأثیر قرار گرفته است. در این راستا، نگرش عده‌ای مبتنی بر رشد توسعه در بستر امنیت در مناطق مرزی است. طرفداران این دیدگاه تحقق امنیت را شرط لازم و مقدم بر تحقق توسعه می‌دانند. اما نگرش دوم معتقد به تحقق امنیت از طریق توسعه است. در این دیدگاه توسعه‌نیافتگی عامل اصلی ناامنی است. بر اساس این دیدگاه برای تحقق امنیت در مناطق مرزی ابتدا باید عوامل تأثیرگذار بر امنیت را شناسایی نموده و از طریق ورود شاخص‌های توسعه به آن مناطق به تحقق و استقرار امنیت در آنجا کمک نمود. اما در نگرش سوم توسعه و امنیت رابطه تقدم و تأخیری ندارند بلکه از رابطه هم‌عرض برخوردارند. براساس این نگرش به‌طور هم‌زمان عوامل مؤثر بر امنیت مناطق مرزی و توسعه آن مناطق مورد مطالعه قرار می‌گیرد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۱۹۳).

بنابراین هر کدام از روابط بین امنیت و توسعه مدنظر سیاست‌مداران باشد، نکته اساسی این است که برای تأمین امنیت لازم است برداشت سنتی به رویکرد جدید از امنیت در جهان امروزی، به تأمین امنیت مناطق مرزی پرداخته شود.

گسترش همکاری‌های بین‌المللی و تغییر و تحولات گسترده در عرصه‌های جهانی موجب توجه به امنیت مناطق مرزی و خصوصاً ساختارهای مهم آنها، مانند پایانه‌های حمل‌ونقل شده است. به عقیده رابرت مندل امروزه در مناطق مرزی چهار بعد عمده امنیتی مورد توجه قرار دارد. بعد نظامی، بعد اقتصادی، بعد سیاسی- فرهنگی و منابع محیطی. این ابعاد شاهد بیشترین تغییرات در اثر تحولات جهانی در چهارچوب امنیت بوده است. هر بعد از دو جهت سنتی و

غیرسستی قابل بررسی است. گرچه این ابعاد آنچنان به هم وابسته‌اند که تعریف حدود هر کدام از آن‌ها کار ساده‌ای نیست (مندل، ۱۹۹۴: ۴۴).

"نظریه پردازان دیگری از جمله لارنس فریدمن^۱ معتقدند که براساس تغییرات ایجاد شده جهانی در اهداف امنیت بین‌المللی، باید به جای پرداختن به مفاهیم سنتی امنیت، به بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و محیطی و نیز پیامدهای آن‌ها بر شکل‌گیری و توسعه تهدیدات امنیتی پرداخته شود؛ همچنین وایرنین^۲ نیز ضمن تحلیل مفاهیم سنتی امنیت، بر این نکته تأکید می‌کند که هر تلاشی برای تعریف دوباره مفهوم امنیت با ضرورت مشخص ساختن ابعاد اقتصادی، محیطی، اجتماعی و فرهنگی مواجه است" (عزتی و همکاران، ۱۳۹۰: به نقل از وایرنین، ۱۹۹۹: ۶۶). از مصادیق ابعاد یادشده، می‌توان به مواردی همچون ویژگی‌های جغرافیایی، ویژگی‌های جمعیتی، پایین بودن سطح توسعه‌یافتگی مرزی، تروریسم و شرارت، عوامل فرهنگی قومی قبیله‌ای، حضور عوامل خارجی در مناطق مرزی، فرار مجرمین به مناطق مرزی، قاچاق کالا و مواد مخدر اشاره نمود.

بنابراین در شناسایی عوامل مؤثر بر امنیت مناطق مرزی و خصوصاً فضاهای کلیدی و حساس، مانند پایانه‌های حمل‌ونقل، رویکرد جدید محققان، به سمت تعریف غیرسستی از امنیت هدایت می‌شود.

پایانه‌های مرزی با قرارگیری در محل مماس مرزی با کشورهای همسایه، به‌عنوان گهواره تبلور سیاست‌های مرزی و همچنین گلوگاه حمل‌ونقل، متناسب با بازارهای هدف منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای ایران در حوزه صادرات و واردات و ترانزیت مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند و بستر این پایانه‌ها محل گذر مسافر و کالاهای تجاری و معاملاتی است. ازاین‌رو آنچه بعد از این (ساخت پایانه‌های مرزی) در فرایند امور مرزی نمودار می‌گردد، مدیریت و برنامه‌ریزی در کیفیت ارائه خدمات، امنیت این پایانه‌ها چه از نظر اقتصادی و چه از نظر سیاسی، نحوه برخورد‌های رفتاری، هدایت و راهنمایی صحیح ترددکنندگان در راستای راه‌اندازی دالان‌های ترانزیتی و جذب توریست است و عملاً اجرای بعضی شیوه‌های عملکردی با نارسائی جزئی

1. Lawrence Freedman
2. Wharenuin

از طریق ادارات مستقر در پایانه مرزی سبب اجرای شیوه‌های نامناسب در مرزهای مقابل می‌شود.

پایانه مرزی مهران در میان تمامی پایانه‌های مرزی کشور، از یک منظر برای تجارت خارجی جمهوری اسلامی ایران و حتی عرصه‌های زیارتی و گردشگری، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است؛ دلیل این اهمیت، نزدیکی مرز مهران به شهرهای مذهبی عراق، نزدیکی و اشتراک‌های فامیلی و مذهبی میان ایرانیان و عراقی‌های ساکن در دو سوی مرز، نزدیکی به پایتخت عراق (بغداد) و آسان‌سازی رویه‌های گمرکی و کارهای مربوط به ترخیص کالا و روادید سفر در پایانه‌های بازرگانی و مسافری مرز بین‌المللی مهران بوده و از سوی دیگر در کنار صادرات هزاران تن کالای ایرانی روزانه چند هزار زائر ایرانی و عراقی و زوار سایر کشورها (همچون پاکستان، افغانستان و جمهوری آذربایجان) خروجی مهران را بهترین مسیر برای تردد خود انتخاب کنند.

بنابراین براساس چالش‌های امنیتی فراروی مناطق مرزی مانند ویژگی‌های جغرافیایی، ویژگی‌های جمعیتی (نبود تعادل و توازن جمعیتی)، سطح پایین توسعه مرزی، تروریسم و شرارت، عوامل فرهنگی قومی قبیله‌ای، حضور عوامل خارجی در مناطق مرزی و عوامل دیگر از جمله فرار مجرمین به مناطق مرزی، قاچاق کالا و مواد مخدر بررسی ابعاد مهم تأثیرگذار بر پایانه مرزی در ایران و خصوصاً در مرز مهران که یکی از پرتددترین مرزهای کشور است ضروری است. محقق در این پژوهش، در پی احصاء و دستیابی به عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران است.

اهمیت و ضرورت

نقش پایانه‌های مرزی به‌عنوان یکی از منابع مهم تأمین درآمد مرزنشینان، به‌ویژه در استان‌های مرزی قابل انکار نیست و نمی‌توان تأثیر آن را در تأمین امنیت و معیشت مرزنشینان نادیده گرفت. علاوه بر این، امنیت مناطق مرزی نقش مهمی در رشد و توسعه فعالیت‌های تجاری و بازرگانی در مرزها دارد، بنابراین با انجام تحقیق حاضر ضمن شناسایی مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایانه مرزی مهران در راستای فراهم نمودن مهم‌ترین شرایط ایجادکننده امنیت، به مسئولین و سیاست‌گذاران در عرصه‌های ملی و بین‌المللی کمک می‌کند. زیرا مناطق

مرزی نه تنها موتورهای توسعه اقتصادی بلکه منشاء نوآوری‌های فرهنگی و تحولات اجتماعی و تغییرات سیاسی هستند. مناطق مرزی با توجه به پدیده دوری از مرکز، با شرایط خاصی مواجه هستند که باعث تشدید گسستگی ساختاری و در نتیجه توسعه‌نیافتگی آن‌ها شده است. از این رو بدون توجه به عوامل تأثیرگذار گوناگون بر امنیت مناطق مرزی و زیرساخت‌های مهم آن، حساسیت و دغدغه دولت‌مردان در این زمینه برانگیخته نخواهد شد.

در نتیجه چنانچه از طرف دولت و دولت‌مردان به تمامی عوامل اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و ... در جدار مرزها، به‌خصوص مرز مهران - که از اهمیت راهبردی برخوردار است - توجه نگردد در آینده با مشکلات امنیتی فراوانی روبه‌رو خواهیم بود که ادامه این روند باعث می‌شود کشور همسایه از وجود عشایر مرزنشین به نفع خود و در راستای اهدافش استفاده نماید. بنابراین لازم است توسط دولت حاکم برنامه‌ریزی‌های مدونی صورت گرفته تا از نارضایتی‌ها کاسته و ساکنین مرزی با انگیزه بالاتری هم با دولت ارتباط برقرار نمایند و هم نسبت به آینده، نگاه خوشبینانه‌ای داشته باشند؛ و در ادامه دولت و حاکمیت از امنیت نسبی بالایی برخوردار خواهند شد.

هدف، سوال و فرضیه

هدف اصلی پژوهش عبارتست از؛ شناسایی عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایانه مرزی مهران و مشخص نمودن مؤثرترین عامل هدف اصلی این مقاله است و اهداف فرعی آن عبارتند از:

- شناسایی عوامل تأثیرگذار اقتصادی بر امنیت پایانه مرزی مهران؛
- شناسایی عوامل تأثیرگذار اجتماعی بر امنیت پایانه مرزی مهران؛
- شناسایی عوامل تأثیرگذار فرهنگی بر امنیت پایانه مرزی مهران؛
- شناسایی عوامل تأثیرگذار سیاسی بر امنیت پایانه مرزی مهران.

سؤال اصلی پژوهش عبارتست از؛ عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایانه مرزی مهران کدامند و کدام عامل از بیشترین اهمیت برخوردار است؟ و سؤال‌های فرعی عبارتند از:

- عامل اقتصادی به چه میزان بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیرگذار است؟
- عامل اجتماعی به چه میزان بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیرگذار است؟
- عامل فرهنگی به چه میزان بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیرگذار است؟

- عامل سیاسی به چه میزان بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیرگذار است؟
در راستای پاسخ به سؤال اصلی تحقیق فرضیه زیر تدوین شده است.
فرضیه اصلی: عامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر داشته و نسبت به سایر عوامل، اثرگذاری بیشتری دارد، به عنوان فرض اصلی پیش بینی شده و فرضیه‌های فرعی هم عبارتند از:
- عامل اقتصادی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر دارد و اثرگذاری آن در اولویت دوم است.
- عامل فرهنگی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر دارد و اثرگذاری آن در اولویت سوم است.
- عامل اجتماعی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر دارد و اثرگذاری آن کمتر از سایر عوامل است.

روش تحقیق و جامعه آماری

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی است و از نظر شیوه گردآوری اطلاعات تحقیق، توصیفی-تحلیلی و همبستگی است. جامعه آماری تحقیق کارکنان پایانه مرزی مهران هستند که تعداد آنها ۲۴۰ نفر است. گفتنی است که جامعه آماری، نمایندگان سایر سازمان‌های ذی‌ربط در این حوزه (همانند ناجا) که در پایانه فعالیت دارند را نیز شامل می‌شود. با توجه به حجم کم جامعه آماری از روش تمام‌شمار در این پژوهش استفاده شده است. به این معنا که همه اعضای جامعه مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این تحقیق تعداد ۲۴۰ پرسش‌نامه توزیع که ۲۱۰ پرسش-نامه تکمیل و پس از غربالگری در تحلیل داده‌ها از آن‌ها استفاده شده است. پرسش‌نامه به‌کار رفته محقق ساخته است که محقق پس از مطالعه پیشینه پژوهش و مطالعه پرسش‌نامه‌های مرتبط برای هرکدام از متغیرهای مورد بررسی کمینه ۳ و بیشینه ۹ سؤال طراحی شده است. به-منظور سنجش روایی صوری و روایی محتوای متن پرسش‌نامه توسط خبرگانی که در زمینه تحقیق دارای تجربه تحقیقاتی بودند مورد ارزیابی قرار گرفت و پس از اعمال نکات اصلاحی

متن اصلی ابزار تحقیق برای اجرا تنظیم شد. برای بررسی پایایی پرسشنامه در این تحقیق از آلفای کرونباخ استفاده شده است. چنانچه در تحقیقات کمی ضریب آلفا بیشتر از ۰.۶ باشد قابل قبول و ضریب آلفای بیشتر از ۰.۷ مطلوب است.

جدول ۱: میزان آلفای کرونباخ مؤلفه‌های پژوهش

متغیر	آلفای کرونباخ
اقتصادی	٪ ۸۸
اجتماعی	٪ ۸۹
سیاسی	٪ ۸۵
فرهنگی	٪ ۷۷
کل پرسشنامه	٪ ۸۸

به‌منظور تعمیم نتایج و آزمون فرضیه‌ها از آمار استنباطی استفاده می‌شود. تجزیه و تحلیل اطلاعات آماری در این تحقیق با نرم‌افزار لیزرل^۱ انجام گرفته و به‌منظور آزمون فرضیه‌ها، از مدل‌سازی معادلات ساختاری استفاده می‌شود. روایی این تحقیق به‌وسیله اعتبار عاملی (از طریق تحلیل عاملی که صورتی از اعتبار سازه است) و پایایی آن توسط آزمون آلفای کرونباخ بررسی گردیده است.

پیشینه

میرنجف موسوی (۱۳۹۱) تحقیقی با عنوان ارزیابی نقش بازارچه‌های مشترک مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرزنشین (مورد مطالعه: بازارچه‌ی مرزی تمرچین پیرانشهر)، انجام داده است. این پژوهش به بررسی بازارچه‌ی مرزی شهرستان پیرانشهر در استان آذربایجان غربی با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی پرداخته است. جامعه‌ی آماری این تحقیق مشتمل بر کلیه پبله‌وران، بازرگانان و سایر دست‌اندرکاران بازارچه مرزی است که کارت پبله‌وری یا بازرگانی دریافت داشته‌اند. نتایج مطالعات و بررسی نشان می‌دهد که فعالیت و استقرار بازارچه‌ها در منطقه

توانسته است در بسیاری از متغیرهای رفاهی از قبیل ایجاد اشتغال، تحرک شغلی مرزنشینان، افزایش درآمد، تأمین مایحتاج نیازهای ساکنان مرزنشین، تغذیه، بهداشت، مسکن و محیط زیست، بهبود نسبی ایجاد کند. هم‌چنین استقرار بازارچه از اقتصاد غیررسمی در این منطقه تا حد زیادی کاسته است اما نتوانسته از خیل عظیم مهاجران روستایی به‌ویژه جوانان به شهر بکاهد. به‌علاوه بازارچه تمرچین توانسته است امنیت نسبی از لحاظ اقتصادی در منطقه ایجاد کند.

اسماعیل‌زاده و سحابی (۱۳۹۱) در تحقیقی با عنوان بازارچه‌های مشترک مرزی مکانیسمی برای سالم‌سازی اقتصاد مناطق مرزنشین و توسعه همکاری‌های منطقه‌ای به این نتایج دست یافتند که ایجاد بازارچه‌های مرزی در سال‌های اخیر یک طرح و یک سیاست‌گذاری توسعه‌ای برای این مناطق تلقی می‌گردد، به‌طوری‌که با ایجاد این بازارچه‌ها از تردهای غیرمجاز کاسته شده، ایجاد فرصت‌های شغلی جدید در این مناطق احساس تعلق مکانی به سرزمین را افزایش داده و از مهاجرت‌های بی‌رویه کاسته است؛ همه این موارد زمینه‌ساز سالم‌سازی اقتصاد آن مناطق را فراهم آورده است.

عندلیب و مطوف (۱۳۸۸) نیز تحقیقی با عنوان توسعه و امنیت در آمایش مناطق مرزی ایران نوشته‌اند. نتیجه‌گیری مطالعات این مقاله نشان می‌دهد؛ توسعه و امنیت در مناطق مرزی لازم و ملزوم یکدیگر است. هم‌چنین، میزان تعادل منطقه‌ای میان مناطق مرزی و مناطق داخلی در ایران بر توسعه ملی تأثیرگذار است. به‌عبارت‌دیگر، اگرچه توسعه‌نیافتگی در مناطق مرزی که منجر به ناامنی می‌شود، اثرات خود را بر توسعه‌نیافتگی و ناامنی در کل کشور می‌گذارد، اما موانع ذهنی و عینی زیادی تاکنون باعث شده است این‌گونه تأثیرات منفی ادامه داشته باشد. آمایش مناطق مرزی سعی دارد این موانع را بردارد و با ارائه یک نوع برنامه‌ریزی فضایی - راهبردی، توسعه یکپارچه و پایدار ملی را تحقق بخشد. مورشید و همکاران^۱ (۲۰۰۵) در مقاله‌ای با عنوان: "اقتصاد مرزی کامبوج"^۲، به بررسی مبادلات مرزی کامبوج، لائوس، ویتنام و تایلند می‌پردازند. در این تحقیق ۴ جنبه در ارتباط با اقتصاد

1. Murshid & Tuot Sokphally

2. The Cross Border Economy Cambodia

مرزی در کامبوج مورد توجه قرار گرفته است. این چهار جنبه عبارتند از: تمام رژیم‌های حقوقی و سیاست‌های آزادسازی تجارت کامبوج، موضوعات سیاسی یا راهبردهای توسعه، جریان توافقی‌های تجارت نواحی مرزی، اثرات فقر اقتصادهای نواحی مرزی بر سطوح محلی. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، ریسک سرمایه‌گذاری با وجود افزایش رقابت‌های بازاری و نیز هزینه‌های رسمی و غیررسمی ترخیص کالا مخصوصاً برای تجارت‌های کوچک افزایش یافته است.

لی بائوپه و همکاران^۱ (۲۰۰۴) به بررسی "اثرات اقتصادی - اجتماعی تجارت مرزی و تأثیر آن در افزایش استانداردهای سطح زندگی مردم"، در سه ایالت کشور لائوس می‌پردازند. این تحقیق در چند قسمت تهیه شده که در قسمت اول به چهارچوب‌های سیاسی تجارت و اقتصاد در نواحی مرزی، در قسمت دوم به کالای تولید شده در منطقه مورد مطالعه و چگونگی صادر شدن آن و سپس به آنالیز اثرات تجارت مرزی بر روی استانداردهای سطح زندگی مردم این نواحی می‌پردازد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، تجارت مرزی در افزایش تنوع و کیفیت کالا، ایجاد اشتغال به‌طور کلی افزایش استانداردهای زندگی این ایالت‌های سه‌گانه مؤثر بوده است. در مجموع همانگونه که از پژوهش‌های ذکر شده پیداست، بررسی عوامل توسعه‌یافتگی، اقتصادی و تجارت بیشتر مدنظر بوده و مورد کنکاش قرار گرفته است. از این‌رو بررسی سایر عوامل مؤثر در امنیت پایانه‌های مرزی نیز می‌تواند حائز اهمیت باشد که در این تحقیق مورد توجه خواهد بود. علاوه بر عوامل اقتصادی، عوامل دیگری همچون اجتماعی، فرهنگی و سیاسی نیز بررسی گردیده است.

مبانی نظری

پایانه مرزی: پایانه مرزی که هسته اصلی آن از نقطه صفر (منطبق بر مرز بین دو کشور) شکل می‌گیرد، نقطه‌ای است که کلیه حقوق، وظایف قانونی و متقابل یک کشور نسبت به مسافر و کالا به کشور دیگری منتقل می‌گردد. این نقل و انتقال شامل دو عامل کنترل و خدمت‌رسانی بوده و در واقع پایانه مرزی مجموعه‌ای است اداری، عملیاتی و خدماتی که از کلیه نهادها، ادارات، سازمان‌های دولتی و غیردولتی، امکانات، تأسیسات، خدمات جانبی وابسته به

1. Lee buapao

حمل و نقل کالا و مسافر در جهت تسریع و تسهیل حمل و نقل در مرزهای جاده‌ای تشکیل شده است (حسینی و دوستی‌نیا؛ ۱۳۸۵).

امنیت پایانه مرزی: برقراری امنیت در پایانه مرزی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از جمله عواملی که در برقراری این امنیت می‌تواند نقش داشته باشد می‌توان عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی را نام برد. از این رو باید برای هر یک از عوامل، برنامه‌ریزی‌هایی انجام داد تا بتوان امنیتی پایدار را برقرار نمود. به عنوان نمونه برای ایجاد امنیت در پایانه‌های مرزی از طریق عوامل اقتصادی، لازم است اقداماتی صورت پذیرد؛ که از جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: کنترل قیمت اجناس در فروشگاه‌های مرزی توسط سازمان‌های ذی‌صلاح، استقرار یک بانک مجهز جهت تبادلات ارزی در پایانه مرزی، کنترل بازار سیاه فروش بلیط و کرایه ماشین در هنگام افزایش تردد زائرین، جذب سرمایه‌گذاران خارجی برای سرمایه‌گذاری امن در مرز مهران، تجهیز زیرساخت‌های اقتصادی همچون جاده مناسب، انرژی و ...، کنترل نرخ ارز در هنگام تبادلات ارزی در پایانه توسط افراد سودجو و غیره. در زمینه سیاسی نیز می‌توان اقداماتی صورت داد که از جمله می‌توان به این موارد اشاره کرد: جلوگیری از اعتصابات کارکنان پایانه‌ها با افزایش سطح امنیت شغلی آنان، اعتمادسازی بین مردم و مسئولین برای حفظ آرامش و رفاه ساکنان مرز مهران، اجرای سیاست جذب گردشگر داخلی و خارجی از طریق اتخاذ سیاست‌های مناسب توسط دولت، ارائه یک دیپلماسی سیاسی و امنیتی توسط دستگاه‌های ذی‌صلاح با مسئولین کشورهای همسایه و

عوامل اقتصادی: عوامل اقتصادی متشکل از زیرمجموعه‌هایی است که عبارتند از: سطح درآمد مردم مرزنشین، میزان بهره‌مندی از شرایط زندگی مناسب، سطح زمین قابل استفاده برای استفاده و ساخت‌وساز سرمایه‌داران، وجود نیروی کار فعال، تمایل مردم مرزنشین برای مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی است. بنابراین، مرزهای بین‌المللی هم از لحاظ اقتصادی مهم هستند و هم به عنوان موانع اقتصادی عمل می‌کنند؛ زیرا در مرزها کنترل حرکت و مبادله کالا صورت می‌گیرد. تعرفه‌های گمرکی برای واردات کالاهای قانونی باید در مرزها پرداخت شوند و جلوگیری از قاچاق کالا از این مرزها صورت می‌گیرد. هم‌چنین برای جلوگیری از رقابت، ورود کالاهای خارجی با وضع تعرفه‌های گمرکی کنترل می‌شود (دیوید؛ ۱۹۹۴: ۱۴۲-۱۴۱).

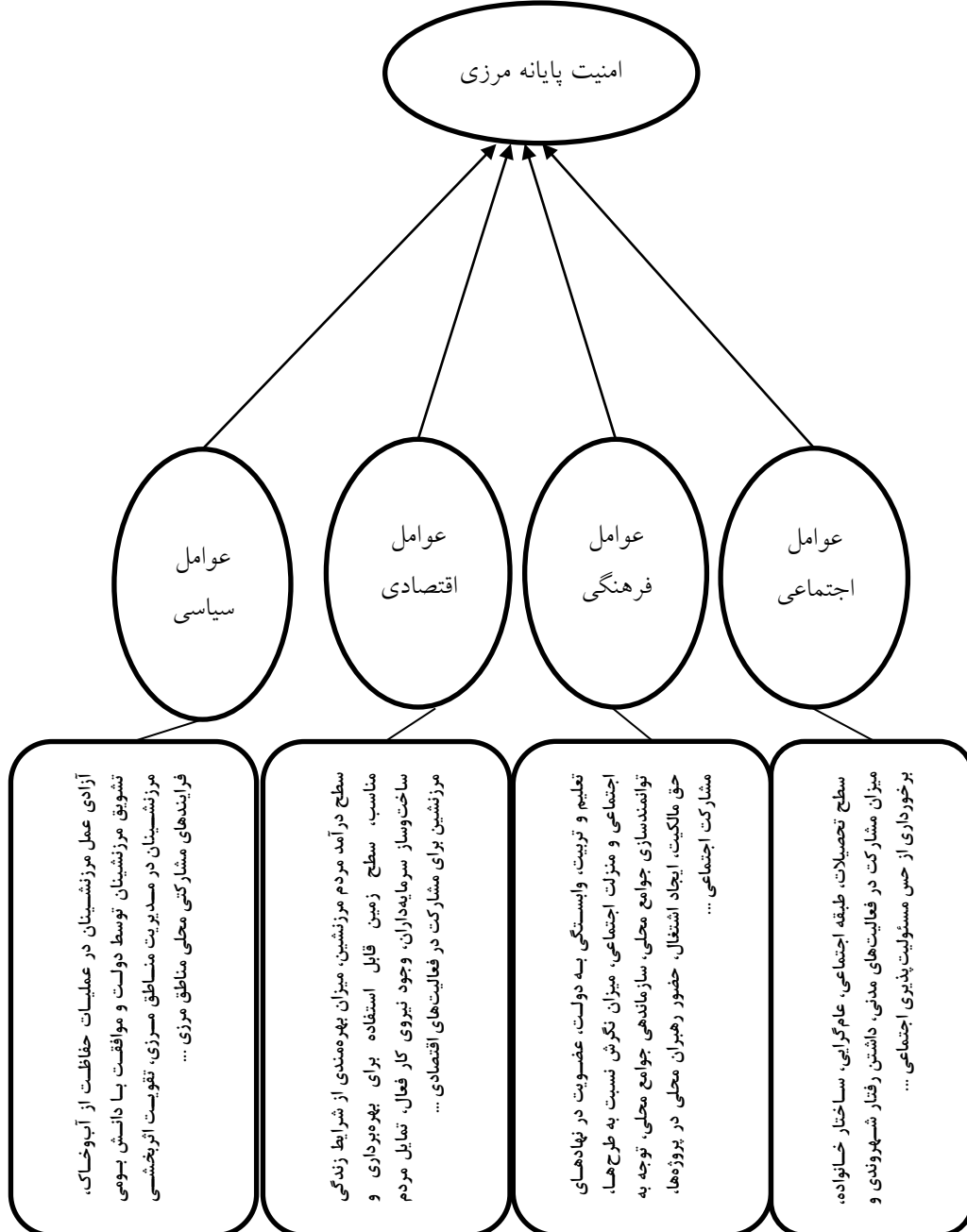
عوامل اجتماعی: مفهوم مرز اجتماعی در مورد تمام مرزهای سیاسی القا می‌شود؛ زیرا به‌طور عملی تمام این مرزها محدوده‌هایی را محصور کرده‌اند که دارای جمعیت‌هایی از لحاظ اجتماعی یکپارچه هستند، از آنجایی که تمام کشورها دوست دارند تا ویژگی‌ها و مشخصات اجتماعی خود را حفظ کنند، مرزها به‌طور عملی به‌عنوان یک مانع در تعامل اجتماعی بین کشورهای مجاور عمل می‌کنند. سطح تحصیلات، طبقه اجتماعی، عام‌گرایی، ساختار خانواده، میزان مشارکت در فعالیت‌های مدنی، داشتن رفتار شهروندی و برخورداری از حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی از جمله مؤلفه‌هایی است که می‌توان جزو عامل اجتماعی به شمار آورد و در امنیت پایانه‌های مرزی تأثیرگذار هستند.

عوامل فرهنگی: اهالی مرزنشین در بسیاری از نواحی مرزی با افراد آن سوی مرز رابطه‌های فرهنگی، خویشاوندی، قومی و اجتماعی داشته، وجود زبان مشترک و آداب و رسوم اجتماعی نزدیک به هم سبب نزدیکی ساکنین این نواحی به یکدیگر شده است. تعلیم و تربیت، وابستگی به دولت، عضویت در نهادهای اجتماعی و منزلت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به طرح‌ها، توانمندسازی جوامع محلی، سازماندهی جوامع محلی، توجه به‌حق مالکیت، ایجاد اشتغال، حضور رهبران محلی در پروژه‌ها، مشارکت اجتماعی، اعتماد به مسئولان دولتی و محلی و در انتها آینده‌نگری به‌عنوان عناصر تشکیل‌دهنده عوامل اجتماعی و فرهنگی، امنیت مناطق مرزی را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

عوامل سیاسی: سامانه سیاسی بین‌المللی از تعدادی زیرسامانه تشکیل شده است که در بین آن‌ها کشورهای دارای اقتدار از اهمیت بیشتری برخوردارند. از آنجایی که هر یک از این زیرسامانه‌ها به‌وسیله خطوط مرزی از دیگری جدا می‌شود، خطوط مرزی در سامانه بین‌المللی اهمیت فراوانی دارند. هر کشوری به‌عنوان یک زیرسامانه سعی می‌کند تا از نفوذ سیاسی که به امنیت و اعتبار آن خدشه وارد می‌کند، جلوگیری کند و مرزهای بین‌المللی به این واسطه به کشورها کمک می‌کنند. البته کارایی و نقش از مرزی به مرز دیگر متفاوت است. مرزهای بین‌المللی پدیده مهاجرت را محدود می‌کند؛ زیرا ایدئولوژی سیاسی این پدیده ممکن است تا یگانگی یک کشور را تهدید کند. مرزها به‌عنوان سد سیاسی، حرکت فرهنگی مردم را که شامل روزنامه‌ها، مجلات، کتاب‌ها و ... است، محدود می‌سازند. این مرزها ممکن است

به صورت یک فیلتر رنگین عمل کنند که از گذشتن ایده‌ها و عقایدی که دارای مشخصات مختلف و غیرقابل قبول برای یک نظام سیاسی هستند، جلوگیری می‌کنند. کتاب‌ها و روزنامه‌ها باید قبل از اجازه ورود از بازرسی عبور کنند؛ بنابراین، مرز به عنوان یک خط مصنوعی غیرقابل مشاهده عمل می‌کند (البته این نقش مرزها نیز با توجه به تکنولوژی ارتباطات امروزه تضعیف شده است) (حسینی و دوستی‌نیا؛ ۱۳۸۵). عامل آزادی عمل مرزنشینان در عملیات حفاظت از آب و خاک، تشویق مرزنشینان توسط دولت و موافقت با دانش بومی مرزنشینان در مدیریت مناطق مرزی از عوامل مهم تقویت اثربخشی فرایندهای مشارکتی محلی مناطق مرزی خصوصاً پروژه‌های امنیتی است که می‌توان به عنوان مؤلفه‌های عوامل سیاسی از آن‌ها نام برد.

شکل ۱: الگوی مفهومی پژوهش

(منبع: نگارنده)

یافته‌های پژوهش

تحلیل عاملی تأییدی متغیرهای تحقیق

قبل از وارد شدن به مرحله آزمون فرضیات و مدل‌های مفهومی تحقیق لازم است تا از صحت مدل‌های اندازه‌گیری متغیرهای تحقیق اطمینان حاصل شود. بنابراین در ادامه مدل‌های اندازه‌گیری متغیرها آورده می‌شود که این کار توسط تحلیل عاملی تأییدی صورت گرفته است. تحلیل عاملی تأییدی یکی از قدیمی‌ترین روش‌های آماری است که برای بررسی ارتباط بین متغیرهای مکنون (عامل‌های به‌دست‌آمده) و متغیرهای مشاهده شده (سؤالات) به‌کار برده می‌شود و بیانگر مدل اندازه‌گیری است. در این تحقیق چون عوامل سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، همگی مستقیم توسط سؤال سنجیده شده‌اند و فاقد بعد می‌باشند، تحلیل عاملی تأییدی آن، یک مرحله‌ای است.

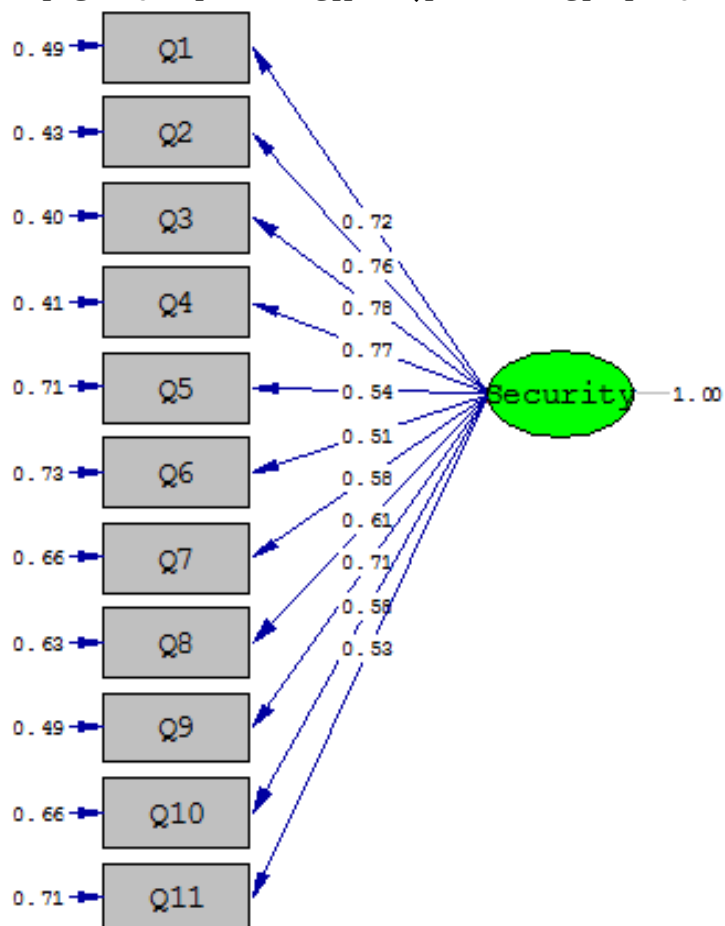
جدول ۲. راهنمای شناسایی علائم اختصاری متغیرهای مدل

شاخص	سؤال	علامت اختصاری
امنیت در پایانه مرزی	۱ تا ۱۱	Security
عوامل اقتصادی	۱۲ تا ۱۷	Economic
عوامل فرهنگی	۱۸ تا ۲۲	Cultural
عوامل اجتماعی	۲۳ تا ۲۷	Social
عوامل سیاسی	۲۸ تا ۳۱	Political

مدل اندازه‌گیری امنیت در پایانه مرزی

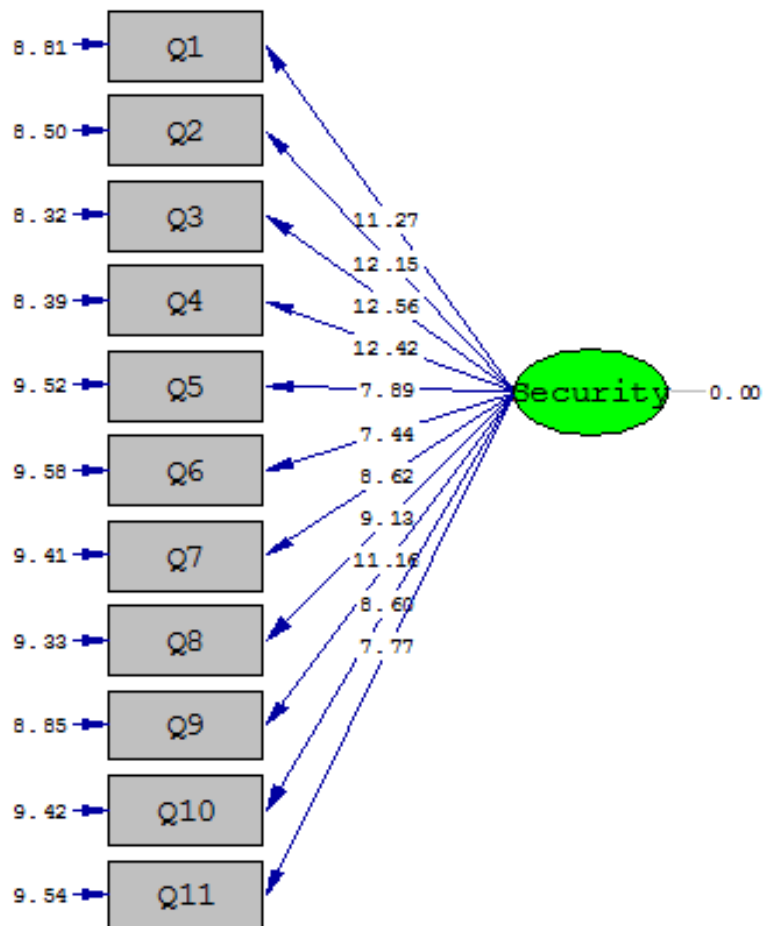
نمودارهایی که در بخش زیر آورده‌ایم مدل ابعاد امنیت در پایانه مرزی در حالت استاندارد و معناداری را نشان می‌دهد. همان‌طور که این نمودارها نشان می‌دهد، عضویت کلیه عوامل بررسی شده در این متغیر تأیید شده است.

شکل ۲ مدل اندازه‌گیری ابعاد امنیت در پایانه مرزی با استفاده از تحلیل عاملی در حالت استاندارد

Chi-Square=311.61, df=144, P-value=0.00000, RMSEA=0.075

شکل ۳ مدل اندازه‌گیری ابعاد امنیت در پایانه مرزی با استفاده از تحلیل عاملی در حالت معنی‌دار

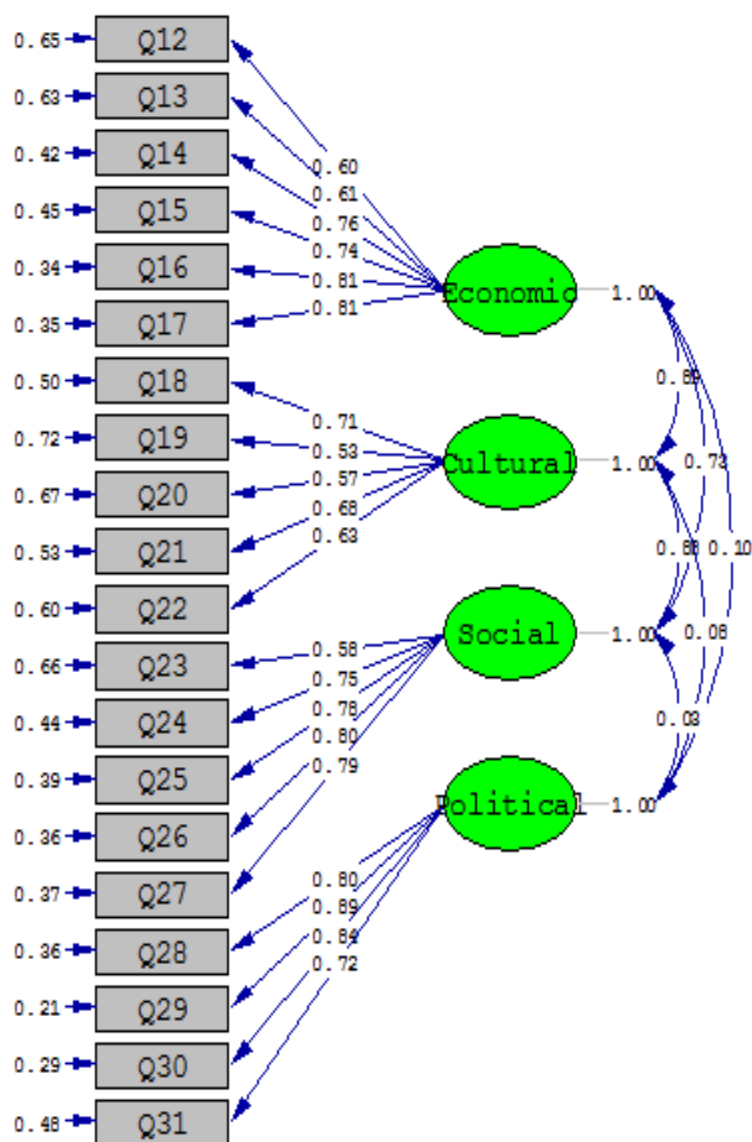
Chi-Square=311.61, df=144, P-value=0.00000, RMSEA=0.075

مدل اندازه‌گیری ابعاد عوامل اثرگذار بر امنیت در پایانه مرزی

نمودارهایی که در بخش زیر آورده‌ایم مدل ابعاد عوامل اثرگذار بر امنیت در پایانه مرزی در حالت استاندارد و معناداری را نشان می‌دهد. همان‌طور که این نمودارها نشان می‌دهد، عضویت کلیه عوامل بررسی شده مورد تأیید قرار گرفته است.

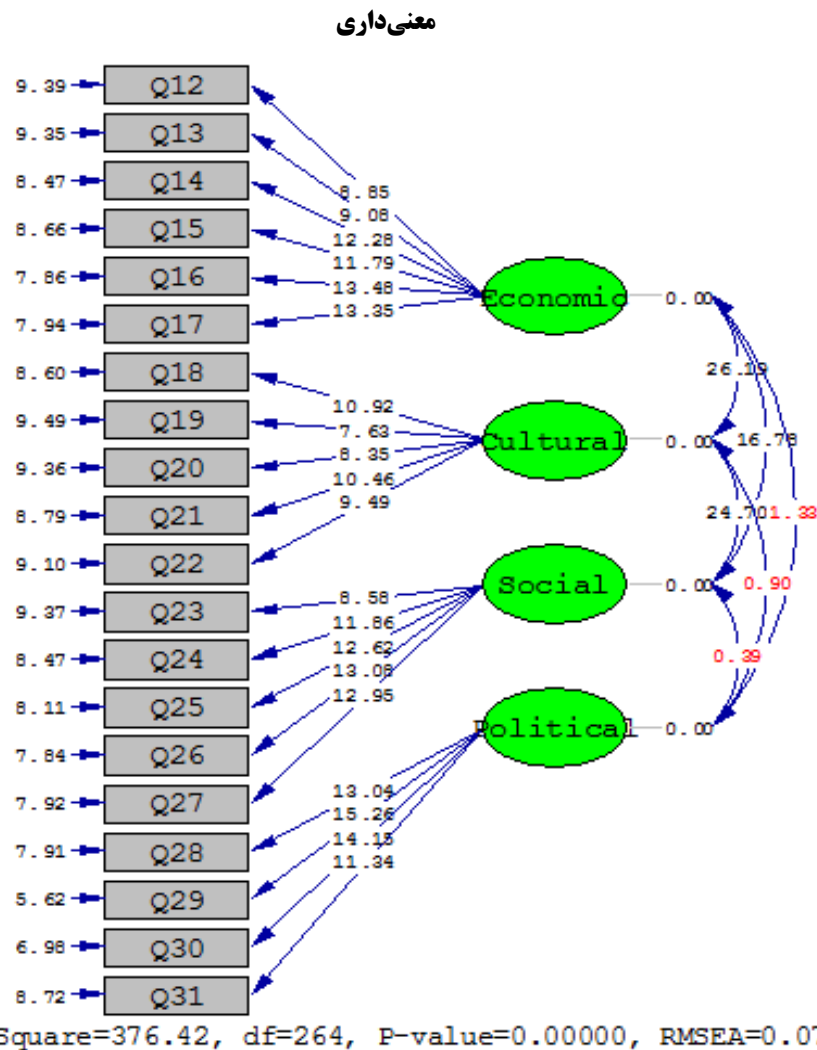
شکل ۴ مدل اندازه‌گیری ابعاد عوامل اثرگذار بر امنیت در پایانه مرزی با استفاده از تحلیل عاملی در حالت

استاندارد

Chi-Square=376.42, df=264, P-value=0.00000, RMSEA=0.077

شکل ۵ مدل اندازه‌گیری ابعاد عوامل اثرگذار بر امنیت در پایانه مرزی با استفاده از تحلیل عاملی در حالت

بررسی نرمال بودن توزیع متغیرها

پیش از آنکه روابط بین متغیرها را آزمون کنیم، لازم است تا نرمال بودن متغیرها را بررسی کنیم. یکی از روش‌های بررسی ادعای نرمال بودن توزیع متغیر استفاده از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف است. نتایج این آزمون در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳ توزیع نرمال متغیرها

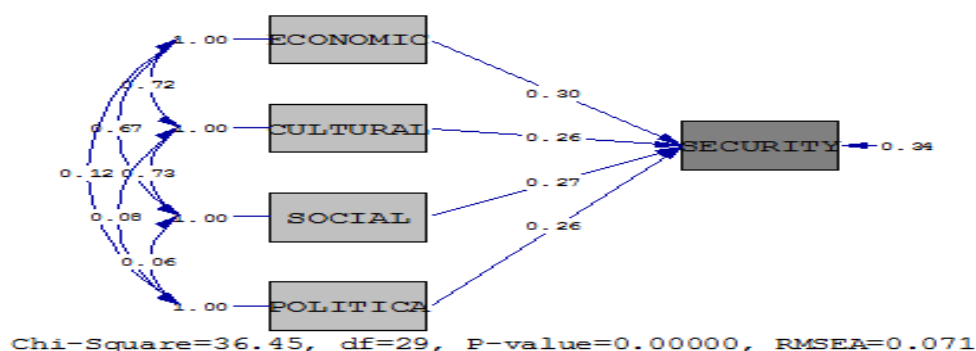
مؤلفه‌ها	کولموگروف اسمیرنوف	مقدار معنی داری	نتیجه آزمون	آلفای کرونباخ (۰.۸۱۸)
امنیت در پایانه مرزی	۱.۲۶۰	۰.۰۸۴	نرمال	۰.۷۳۷
عوامل اقتصادی	۱.۵۹۲	۰.۰۱۳	نرمال	۰.۷۳۴
عوامل فرهنگی	۱.۵۲۵	۰.۰۱۹	نرمال	۰.۷۳۱
عوامل اجتماعی	۱.۷۸۵	۰.۰۰۳	نرمال	۰.۷۴۰
عوامل سیاسی	۲.۰۷۴	۰.۰۰۰	نرمال	۰.۹۱۰

نتایج این آزمون نشان می‌دهد سطح معناداری اغلب متغیرهای تحقیق کمتر از ۰.۰۵ است و همچنین باید یادآوری کرد نرم افزار اسپاس طبق قضیه حد مرکزی نتایج این پرسش‌نامه را نرمال تشخیص داده است، از این رو فرضیه صفر یعنی نرمال بودن متغیرها تأیید می‌گردد.

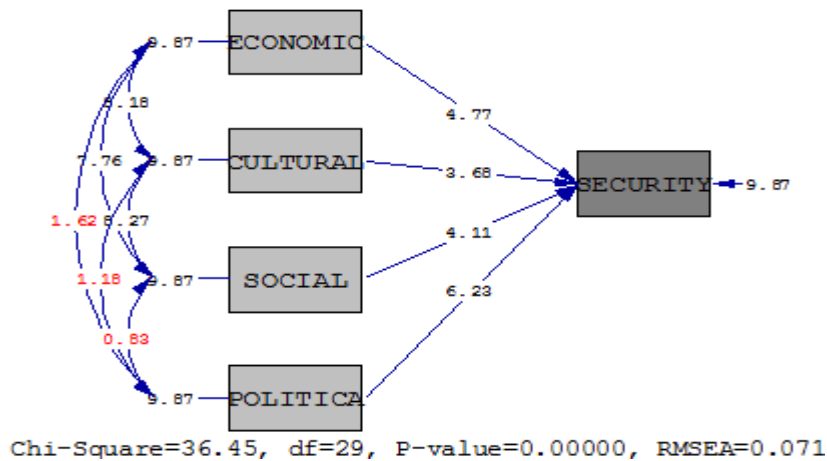
آزمون فرضیات با استفاده از روابط ساختاریافته خطی

پس از تعیین مدل‌های اندازه‌گیری به منظور ارزیابی مدل مفهومی تحقیق و همچنین اطمینان یافتن از وجود یا عدم وجود رابطه علی میان متغیرهای تحقیق و بررسی تناسب داده‌های مشاهده شده با مدل مفهومی تحقیق، فرضیه‌های تحقیق با استفاده از مدل معادلات ساختاری نیز آزمون شدند. نتایج آزمون فرضیه‌ها در نمودار منعکس شده‌اند.

شکل ۶ اندازه‌گیری مدل کلی و نتایج فرضیه‌ها در حالت استاندارد

شکل ۷ اندازه‌گیری مدل کلی و نتایج فرضیه‌ها در حالت معنی‌دار

جدول ۴ شاخص‌های برازندگی مدل مفهومی تحقیق

X2/df	RMSEA	RMR	GFI	CFI	NNFI	IFI
1.25	0.071	0.036	0.95	0.94	0.94	0.90

آزمون فرضیه اصلی: عامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر داشته و نسبت به سایر عوامل اثرگذاری بیشتری دارد.

بررسی ارتباط بین عوامل و امنیت پایانه مرزی

فرضیات آماری آزمون عبارتند از:

H_0 = عوامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر معناداری ندارد.

H_1 = عوامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر معناداری دارد.

جدول ۵ نتیجه فرضیه اول

نتیجه	معناداری	استاندارد	فرضیه
تأیید	۰.۲۳	۰.۲۶	عوامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد.

H_1 مدعی این است که عوامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد. براساس جدول شماره ۵ ضریب استاندارد بین دو متغیر مکنون عوامل سیاسی و امنیت پایانه مرزی برابر با ۰.۲۶ است و با توجه به t به دست آمده (۰.۲۳) که بزرگ‌تر از ۱.۹۶ است، لذا H_0 رد و H_1 تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که عوامل سیاسی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر

دارد و بین این دو متغیر، رابطه مثبت، مستقیم و معناداری وجود دارد. ازاین‌رو بخش اول فرضیه اصلی پژوهش مورد تأیید است.

آزمون فرضیات فرعی

فرضیه فرعی اول: عامل اقتصادی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر دارد و اثرگذاری آن در اولویت دوم است.

جدول ۶ نتیجه فرضیه فرعی اول

فرضیه	استاندارد	معناداری	نتیجه
عوامل اقتصادی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد.	۰.۳۰	۴.۷۷	تأیید

H_1 مدعی این است که عوامل اقتصادی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد. براساس جدول شماره ۶ ضریب استاندارد بین دو متغیر مکنون عوامل اقتصادی و امنیت پایانه مرزی برابر با ۰.۳۰ است و با توجه به t به‌دست‌آمده (۴.۷۷) که بزرگ‌تر از ۱.۹۶ است، ازاین‌رو H_0 رد و H_1 تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که عوامل اقتصادی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد و بین این دو متغیر رابطه مثبت، مستقیم و معناداری وجود دارد. ازاین‌رو بخش اول فرضیه فرعی اول پژوهش مورد تأیید است.

فرضیه فرعی دوم: عامل فرهنگی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر دارد و اثرگذاری آن در اولویت سوم است.

جدول ۷ نتیجه فرضیه فرعی دوم

فرضیه	استاندارد	معناداری	نتیجه
عوامل فرهنگی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد.	۰.۲۶	۳.۶۸	تأیید

H_1 مدعی این است که عوامل فرهنگی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد. براساس جدول شماره ۷ ضریب استاندارد بین دو متغیر مکنون عوامل فرهنگی و امنیت پایانه مرزی برابر با ۰.۲۶ است و با توجه به t به‌دست‌آمده (۳.۶۸) که بزرگ‌تر از ۱.۹۶ است، ازاین‌رو H_0 رد و H_1 تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که بین عوامل فرهنگی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد و بین این دو متغیر رابطه مثبت، مستقیم و معناداری وجود دارد. ازاین‌رو بخش اول فرضیه فرعی دوم پژوهش مورد تأیید است.

فرضیه فرعی سوم: عامل اجتماعی بر امنیت پایانه مرزی شهر مهران تأثیر دارد و اثرگذاری آن کمتر از سایر عوامل است.

جدول ۸ نتیجه فرضیه فرعی دوم

نتیجه	معناداری	استاندارد	فرضیه
تأیید	۳.۷۵	۰.۲۵	عوامل اجتماعی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد.

مرحله اول:

H_1 مدعی این است که عوامل اجتماعی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد. براساس جدول شماره ۸ ضریب استاندارد بین دو متغیر مکنون عوامل اجتماعی و امنیت پایانه مرزی برابر با ۰.۲۷ است و با توجه به t به دست آمده (۴.۱۱) که بزرگ‌تر از ۱.۹۶ است، از این رو H_0 رد و H_1 تأیید می‌گردد. پس می‌توان نتیجه گرفت که عوامل اجتماعی بر امنیت پایانه مرزی مهران تأثیر دارد و بین این دو متغیر رابطه مثبت، مستقیم و معناداری وجود دارد. از این رو بخش اول فرضیه فرعی سوم پژوهش مورد تأیید است.

مرحله دوم:

نتیجه حاصل از آزمون تحلیل واریانس فریدمن برای اولویت‌بندی ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی

H_0 : بین ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی از نظر اولویت‌بندی تفاوتی وجود ندارد.
 H_1 : بین ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی از نظر اولویت‌بندی تفاوتی وجود دارد.

جدول ۹ نتیجه حاصل از معنی‌داری آزمون فریدمن مربوط به ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی

تعداد نمونه	آماره آزمون	درجه آزادی	سطح معنی‌داری
۲۱۰	۵۶/۷۶۵	۶	۰/۰۰۰

با توجه به جدول شماره ۹، ملاحظه می‌گردد که سطح معنی‌داری مربوط به آزمون تجزیه و تحلیل واریانس فریدمن $\text{sig}=0/000$ گردیده است که از سطح خطای ($\alpha=0/05$) کمتر

است. می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت بین میانگین رتبه‌های ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی معنی‌دار است؛ ازاین‌رو H_0 رد و H_1 تأیید می‌گردد.

جدول ۱۰ اولویت‌بندی ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی

رتبه	میانگین رتبه‌ها	ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی
۲	۴/۳۰	عوامل اقتصادی
۳	۴/۲۳	عوامل اجتماعی
۱	۴/۶۸	عوامل سیاسی
۴	۴/۱۳	عوامل فرهنگی

همچنین با توجه به جدول شماره ۱۰، بعد "عوامل سیاسی" دارای بالاترین رتبه و بعد "عوامل فرهنگی" پایین‌ترین رتبه در بین ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی هستند.

با عنایت به آزمون فرضیه‌ها می‌توان نتیجه گرفت که اولویت ابعاد مؤثر بر امنیت پایانه مرزی به شرح زیر است:

اولویت اول: عوامل سیاسی، اولویت دوم: عوامل اقتصادی، اولویت سوم: عوامل اجتماعی، اولویت چهارم: عوامل فرهنگی.

ازاین‌رو فرضیه اصلی و همچنین فرضیه فرعی دوم تأیید و فرضیه‌های فرعی سوم و چهارم به دلیل تفاوت در اولویت‌بندی، رد می‌گردند.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

براساس نتایج بررسی فرضیات تحقیق، تأثیر عوامل سیاسی به‌عنوان یکی از عوامل تأثیرگذار بر امنیت پایانه مرزی و نیز مهم‌ترین عامل تأثیرگذار از لحاظ آماری معنی‌دار بوده است. عامل آزادی‌عمل مرز نشینان در عملیات حفاظت از آب‌و‌خاک، تشویق مرز نشینان توسط دولت و موافقت با دانش بومی مرز نشینان در مدیریت مناطق مرزی از عوامل مهم تقویت اثربخشی فرایندهای مشارکتی محلی مناطق مرزی خصوصاً پروژه‌های امنیتی است. تخصیص منابع، دانش و اطلاعات لازم به مرز نشینان به‌منظور آگاهی از حقوق مدنی و توانمندی‌های آنان برای تغییر وضعیت خود زمینه مشارکت

در امنیت منطقه مرزی را ایجاد می‌کند. نتایج این پژوهش با پژوهش سید هادی زرقانی، مورشید و همکاران (۲۰۰۵)، لی بائوپه و همکاران^۱ (۲۰۰۴) هم‌خوانی دارد. فرضیه دیگر تحقیق به بررسی تأثیر عوامل اقتصادی بر امنیت پایانه مرزی مهران پرداخته است که تأثیر این عامل نیز از لحاظ آماری معنی‌دار بوده و از نظر اهمیت در اولویت دوم قرار دارد. عوامل اقتصادی متشکل از زیرمجموعه‌هایی است که عبارت‌اند از: سطح درآمد مردم مرزنشین، میزان بهره‌مندی از شرایط زندگی مناسب، سطح زمین قابل‌استفاده برای بهره‌برداری و ساخت‌وساز سرمایه‌داران، وجود نیروی کار فعال، تمایل مردم مرزنشین برای مشارکت در فعالیت‌های اقتصادی است. بنابراین رونق اقتصادی در مناطق مرزی، انگیزه برای تقویت امنیت در این مناطق را افزایش داده و با تقویت زمینه فعالیت‌های اقتصادی مرزنشینان میزان مشارکت آنان در امنیت منطقه و نهایتاً پایانه مرزی مهران تأثیرگذار است. از طرفی فقدان مشارکت جوامع محلی و مشارکت‌های منفعلانه در فعالیت‌های اقتصادی و استفاده نکردن مؤثر از جوامع محلی در تصمیم‌سازی‌های اقتصادی و ندیدن حضور ذینفع‌ها و ذی‌نفوذها و تصمیم‌گیران محلی موجب دلسردی مرزنشینان و ساکنان نواحی مرزی به پروژه‌های دولتی و نظامی و نداشتن حس مسئولیت در نگهداری و حفاظت از آن‌ها شده است. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش میرنجف موسوی (۱۳۹۱)، اسماعیل‌زاده و سجابی (۱۳۹۱)، مورشید و همکاران (۲۰۰۵)، لی بائوپه و همکاران (۲۰۰۴) هم‌خوانی دارد.

تأثیر عوامل فرهنگی بر امنیت پایانه مرزی مهران به‌عنوان فرضیه دیگر در این تحقیق مطالعه گردیده است. تأثیر این عامل نیز از لحاظ آماری معنی‌دار بوده و از نظر اهمیت در اولویت چهارم قرار گرفت که فرضیه فرعی دوم را رد می‌نماید. تعلیم و تربیت، وابستگی به دولت، عضویت در نهادهای اجتماعی و منزلت اجتماعی، میزان نگرش نسبت به طرح‌ها، توانمندسازی جوامع محلی، سازماندهی جوامع محلی، توجه به حق مالکیت، ایجاد اشتغال، حضور رهبران محلی در پروژه‌ها، مشارکت اجتماعی، اعتماد به مسئولان دولتی و محلی و در انتها آینده‌نگری به‌عنوان عناصر تشکیل‌دهنده عامل اجتماعی، امنیت مناطق مرزی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بهره‌مند نبودن از سواد کافی، مشارکت نداشتن در سازماندهی جوامع محلی، بی-

1. Li baope & et al

اعتمادی مرزنشینان نسبت به فعالیت‌های دولت در منطقه، انگیزه لازم برای حفظ امنیت منطقه مرزی و زیرساخت‌های مهم آن مانند پایانه مرزی مهران را فراهم نمی‌کند. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش سید هادی زرقانی، عباس آزادی، مقدم آرانی، تبریزی، حاج یوسفلو (۱۳۸۷)، عندلیب و مطوف (۱۳۸۸)، میرنجف و موسوی (۱۳۹۱)، لی بائوپه و همکاران (۲۰۰۴) هم‌خوانی دارد. فرضیه آخر این پژوهش به بررسی تأثیر عوامل اجتماعی بر امنیت پایانه مرزی مهران پرداخته است که تأثیر این عامل نیز از لحاظ آماری معنی‌دار بوده است؛ اما از نظر اهمیت در اولویت سوم قرار دارد که فرضیه فرعی سوم رد گردید. باید اذعان نمود که این عامل گستره‌ای از خصوصیات، مهارت‌ها و فعالیت‌هایی را شامل می‌شود که امنیت زیرساخت‌های مناطق مرزی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سطح تحصیلات، طبقه اجتماعی، عام‌گرایی، ساختار خانواده، میزان مشارکت در فعالیت‌های مدنی، داشتن رفتار شهروندی و برخورداری از حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی نگرش مردم را نسبت به امنیت منطقه و نیز زیرساخت‌های آن تحت تأثیر قرار می‌دهد. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش سید هادی زرقانی، عباس آزادی، مقدم آرانی، تبریزی، حاج یوسفلو (۱۳۸۷)، عندلیب و مطوف (۱۳۸۸)، میرنجف و موسوی (۱۳۹۱)، لی بائوپه و همکاران (۲۰۰۴) هم‌خوانی دارد.

پیشنهاد می‌شود در آینده محورهای مطالعاتی زیر نیز در دستور کار پژوهشگران قرار گیرد:

- بررسی عوامل فرهنگی تأثیرگذار بر امنیت پایانه‌های مرزی شلمچه، چذابه و پایانه‌های مشابه؛

- بررسی عوامل اقتصادی تأثیرگذار بر امنیت پایانه‌های مرزی مناطق عشایرنشین؛
- بررسی عوامل سیاسی تأثیرگذار بر امنیت پایانه‌های مرزی شلمچه، چذابه و پایانه‌های مشابه؛

- بررسی عوامل اجتماعی تأثیرگذار بر امنیت پایانه‌های مرزی غیررسمی؛
- بررسی امنیت مرزی مناطق آزادی که اخیراً دولت ج.ا.ا در پی راه‌اندازی آن‌ها است؛
- شناخت نقاط ضعف و قوت پایانه‌های مرزی و ریشه‌یابی نقاط ضعف و تسری نقاط قوت به سایر پایانه‌ها.

منابع

۱. آزادی مقدم آرانی، عباس، تبریزی، مجید، خدایاری حاج یوسفلو، حسن. (۱۳۷۸). به‌کارگیری روش QFD در پایانه‌های مرزی ایران، *چهارمین کنفرانس بین‌المللی مهندسی صنایع*.
۲. اسماعیل‌زاده، خالد و سحابی، جلیل. (۱۳۹۱). بازارچه‌های مشترک مرزی مکانیسمی برای سالم‌سازی اقتصاد مناطق مرزنشین و توسعه همکاری‌های منطقه‌ای، *دومین همایش ملی راهکارهای توسعه اقتصادی با محوریت برنامه‌ریزی منطقه‌ای*.
۳. حسینی، امیر، پیر بداتی، محمد. (۱۳۸۵). بررسی عملکرد بازارچه مرزی سرو و نقش آن در رشد و توسعه اقتصادی منطقه، *پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد (توسعه اقتصادی و برنامه‌ریزی)*، دانشگاه آزاد واحد علوم تحقیقات.
۴. عنادلیب، علیرضا. (۱۳۸۰). نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی، تهران: *انتشارات دانشکده فرماندهی ستاد سپاه*.
۵. عنادلیب، علی‌رضا و مطوف، شریف. (۱۳۷۹). *آمایش مناطق مرزی با تأکید بر ملاحظات امنیتی-دفاعی (مطالعه موردی خوزستان)*، جلد اول. دانشکده هنرهای زیبا. دانشگاه تهران.
۶. عنادلیب، علی‌رضا و مطوف، شریف. (۱۳۸۸). *توسعه و امنیت در آمایش مناطق مرزی ایران*، شماره دوازدهم، سال ششم، پاییز و زمستان، ۷۶-۵۷.
۷. عزتی، نصرالله، حیدری پور، اسفندیار، اقبالی، ناصر. (۱۳۹۰). نقش و جایگاه آمایش مناطق مرزی در نظام برنامه‌ریزی. (مطالعه موردی مناطق مرزی ایران). *فصلنامه نگرشی نو در جغرافیای انسانی*. سال سوم شماره ۴.
۸. موسوی، میرنجف. (۱۳۹۱). *ارزیابی نقش بازارچه‌های مرزی در توسعه و رفاه مناطق مرزنشین: مورد مطالعه: بازارچه‌های مرزی تمرچین پیرانشهر، جغرافیا و توسعه*، شماره ۳۳، زمستان ۱۳۹۲.
۹. ماندل، رابرت. (۱۳۷۹)، «چهره متغیر امنیت ملی» ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران.
- 10- Dwived R.L. O. (1994) *Functionals of political geography*; Chaltanya Publishing House, University of Allahabad.
- 11- Kratke, S (2009). Regional integration or fragmentation? The German Polish border region in a new Europe, *Regional Studies*, Vol 33/7.

- 12- Leebouapao, Leeber; Phonesaly Souksavath, Phetsamone Sone ,Souphith Darachanthara, Vanthana Norintha ;(2004) Lao PDR Cross Border Economy,Case Study In Dansavanh, Savannakhet, and Houaysai/ Tonpheung, ***Lao PDR ,National Economic Research Institute***. 44-59.
- 13-Murshid.K.a.s, Tuot, Sokphally; (2005) ***the Cross Border Economy of Cambodia"*** ***Cambodia Development Resource Institute***,Development Analysis Network with the Support of the RockefellerFoundation Phnom Penh.104-126.